

29.10.2010

Dnro 879/2/08

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

ALLE 18-VUOTIAAT TULISI SIOITTA A VANKILASSA ERILLEEN AIKUISISTA

1
ASIA

Otin omana aloitteena tutkittavaksi, miten alaikäisten eli 15–17 -vuotiaiden vankien osalta on toteutunut lain edellyttämä vankilassa muista vangeista erillään pitäminen ja lapsen edun huomioon ottaminen.

Pyysin Rikosseuraamusvirastoa (nykyisin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö) toimittamaan minulle selvityksen, josta saa kokonaiskuvan vankilassa olevien alaikäisten sijoittamisesta ja kohtelusta perusteineen. Selvitys tuli antaa ainakin seuraavista seikoista ja ajankohdasta 1.10.2006 alkaen selvityksen antamiseen asti, jolloin selvitys tuli koskemaan noin puolentoista vuoden jaksoa vankeuslain ja tutkintavankeuslain voimaan tulosta lukien.

1. Mihin vankiloihin alaikäisiä sijoitetaan.
2. Kuinka paljon alaikäisiä on ollut vankilassa a) tutkintavankeina ja b) vankeusvankeina. Kuinka monen alaikäisen kohdalla erilläänpitovelvoite on toteutunut.
3. Miten alaikäisten erillään pitäminen aikuisista vangeista on käytännössä toteutettu. Esimerkiksi kuinka alaikäiset on asutettu ja miten heidän osallistumisensa toimintoihin on toteutettu.
4. Ellei alaikäistä ole pidetty erillään aikuisista vangeista, millaisten seikkojen perusteella on katsottu, että lapsen etu vaatii tätä.
5. Onko jollakin tavoin pyritty varmistumaan siitä, että alaikäisten erityisasema tulee riittävästi huomioiduksi sijoittajayksiköiden ja vankiloiden toiminnassa? Aiemmin voimassa olleessa oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohjeessa nro 5/011/94, Alle 18-vuotiaiden kohtelu vankilassa, oli asetettu velvoite nimetä vastuuhenkilö huolehtimaan alle 18-vuotiaiden vankien toimintojen järjestämisestä ja heidän olosuhteistaan. Onko sijoittajayksiköissä tai vankiloissa, joihin alaikäisiä sijoitetaan, tällä hetkellä joitakin vastaavia järjestelyjä tai onko nähty tarpeelliseksi ryhtyä muihin alaikäisten aseman huomioon ottamista edistäviin järjestelyihin, kuten esimerkiksi henkilökunnan koulutus tai ohjeistus.

2
SELVITYS

Rikosseuraamusvirasto (nykyisin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö) antoi lausunnon asiassa ja toimitti aluevankiloitten selvitykset. Lisäksi Rikosseuraamusvirastosta pyydettiin vankiloitten sinne antamat selvitykset. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö toimitti vielä 5.5.2010 tiedoksi alaikäisten vankien kohtelusta antamansa vastauksen, jonka se oli helmikuussa 2010 antanut ulkoasiainministeriölle Suomen valtiolta pyydetyn YK:n kidutuksen vastaisen yleissopimuksen (CAT) 5. ja 6. määräaikaissäraportin laatimista varten. Käytettävissä oli myös rikosseuraamusasiakkaista 1.5.2010 tilanteen mukaan laadittu tilasto (Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2010).

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeita

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Vankeuslain 4 luvun 8 §, jonka 2 momentissa säädetään alle 18-vuotiaiden sijoittamisesta, kuuluu seuraavasti.

8 §

Vankeilaan sijoittamisen yleisperiaatteet

Sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Sijoituspäätöstä tehtäessä tulee lisäksi kiinnittää huomiota vangin mahdollisuuksiin hoitaa vankeuden täytäntöönpanoon liittyviä asioita omalla kielellään. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Lisäksi on otettava huomioon, mitä 9 §:ssä säädetään.

Alle 18-vuotias on sijoitettava sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Vankeuslain 5 luvun 2 § kuuluu seuraavasti.

Alaikäisen erillään pitäminen

Alle 18-vuotias vanki on pidettävä erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Vastaavasti alle 18-vuotias tutkintavanki on tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan pidettävä vankilassa erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Vankeuslain 1 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan alle 21-vuotiaina rikoksensa tehneille nuorille tuomitua vankeutta täytäntöönpannaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin. Tutkintavankien osalta vastaavasti on säädetty tutkintavankeuslain 1 luvun 5 §:n 3 momentissa.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 37 artiklan c) kohdan mukaan sopimusvaltiot takaavat, että vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen synnynnäistä ihmisarvoa ottaen huomioon hänen ikäistensä tarpeet. Erityisesti on vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Jokaisella lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä kirjeitse ja vierailukäynnin, paitsi poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Mainitun sopimuksen 3 artikla kuuluu seuraavasti.

1. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.
2. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkiessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.
3. Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.

Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainväliseen yleissopimuksen 10 artikla, josta erityisesti 2 kappaleen b kohta ja 3 kappale liittyvät alaikäisten sijoittamiseen, kuuluu seuraavasti.

1. Kaikkia henkilöitä, joilta on riistetty heidän vapautensa, on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen ihmisen synnynnäistä arvoa.
2. a) Syytetyt henkilöt on poikkeuksellisia oloja lukuunottamatta pidettävä erillään tuomituista henkilöistä ja heidän kohtelussaan on otettava huomioon heidän asemansa tuomitsematta olevina henkilöinä;
b) Syytetyt nuoret henkilöt on pidettävä erillään aikuisista ja heidän tapauksensa on mahdollisimman nopeasti ratkaistava.
3. Vankeinhoitojärjestelmän on suotava vangeille sellainen kohtelu, jonka olennaisena tarkoituksena on heidän parantamisensa sekä heidän yhteiskunnallisen asemansa palauttaminen. Nuorisorikolliset on pidettävä erillään aikuisista ja heille on annettava heidän ikänsä ja oikeudellisen asemansa mukainen kohtelu.

Suomi on kuitenkin tehnyt yleissopimuksen 10 artiklaan seuraavan varauksen.

Viitaten yleissopimuksen 10 artiklan 2 kappaleen b kohtaan ja 3 kappaleeseen Suomi ilmoittaa, että joskin nuoret ja aikuiset rikoksentehtäjät säilytetään Suomessa yleensä erillään toisistaan, ei pidetä tarkoituksenmukaisena omaksua ehdotonta kieltoa joustavien järjestelyjen mahdollistamiseksi.

3.2

Vankeuslain esityöt, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen soveltaminen ja kansainväliset suositukset

Lain esityöt

Vankeuslakia ja tutkintavankeuslakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 263/2004) kuvailtiin nykytilaa, eli tilannetta ennen vankeuslain ja tutkintavankeuslain säätämistä seuraavasti.

"Alaikäisten erillään pitäminen. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklan c-kohta sisältää segregatio-velvollisuuden, jonka mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin, kun katsotaan lapsen edun mukaiseksi menetellä toisin.

Alaikäisten vapautensa menettäneiden erillään pitämisestä ei ole tällä hetkellä velvoittavaa säännöstä kansallisessa lainsäädännössä. Nuorista rikoksentehtäjistä annetun lain 26 §:n mukaan nuori rikoksentehtäjä, joka on määrätty suorittamaan rangaistuksensa tavallisena vankeusrangaistuksena, on pidettävä mahdollisuuksien mukaan erillään sellaisista vanhemmista vangeista, joiden voidaan katsoa vaikuttavan häneen vahingollisesti. Avolaitosten osalta säädetään lisäksi RTL:n [rangaistusten täytäntöön panosta annetun lain] 4 luvun 2 momentissa, että alle 18-vuotiaan siirtämisen avolaitokseen on oltava hänen etunsa mukaista, vaikka häntä ei voitaisi pitää erillään aikuisista vangeista. Tutkintavankeudesta annetun

lain 16 §:n mukaan tutkintavankina oleva nuori rikoksenteijä on pidettävä erillään muista vankilassa ja muussa säilytyspaikassa. Alaikäisten segregaatiovelvollisuuden toteutuminen on pyritty varmistamaan antamalla vankeinhoito-osaston ohjeet alle 18-vuotiaiden vankien kohtelusta vankilassa (5/011/94). Suomi ei tehnyt varaumaa eikä antanut tulkintaselitystä lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen.

Perustuslain 7 §:ssä edellytetään, että vapautensa menettäneille kuuluvista oikeuksista säädetään ihmisoikeussopimuksissa viitoitetulla tavalla. Nykyisessä lainsäädännössä alaikäisten erillään pitämistä koskeva sääntely ja Suomessa käytännössä noudatettu menettely ei ole sopuissopimuksessa (kursivointi tässä). Esimerkiksi Ruotsissa on lapsen oikeuksien yleissopimuksen johdosta siirretty 1 päivänä tammikuuta 1999 järjestelmään, jonka myötä kaikki alle 18-vuotiaat rikoksenteijät sijoitetaan vankilan sijasta nuorisolaitokseen. Asian selkeyttämiseksi alaikäisten erillään pitämisestä tulisi säätää myös kansallisessa lainsäädännössä. Periaate, jonka mukaan alaikäiset on pidettävä erillään aikuisista vangeista, tulisi olla lain tasolla.

Nuorten vankien osalta Suomi teki kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 10 artiklaan kaksi varaumaa, jotka koskivat nuorten syytettyjen ja nuorisorikollisten erillään pitämistä. Suomen varauksissa todettiin, että vaikka Suomessa nuoret vangit säännönmukaisesti ovat erillään aikuisista vangeista, ei ole tarkoituksenmukaista omaksua joustavampien menettelytapojen absoluuttista kieltoa. Varaukset ovat edelleen voimassa, joten nuorten osalta erityissäännöstä ei tarvita. Jos varaukset myöhemmin puretaan, tulee lainsäädäntöä tältä osin muuttaa." (HE 263/2004, s. 89)

Vankeuslakia ja tutkintavankeuslakia koskevan hallituksen esityksen (HE 263/2004) yksityiskohtaisissa perusteluissa perusteltiin alle 18-vuotiaiden sijoittamista koskevia säännöksiä muun muassa seuraavasti.

4 luvun 8 §

"Yleisperusteluissa esitetyistä syistä lapsen oikeuksien sopimuksen 37 artiklassa oleva alaikäisten erillään pitämismäärä ehdotetaan lisättäväksi myös kansalliseen lainsäädäntöömme sijoittamista koskevan pykälän 2 momentiksi. Poikkeaminen erillään pitämismäärästä edellyttäisi harkintaa kussakin yksittäisessä tapauksessa kokonaisvaltaisesti. Pelkästään nuoren omalle mielipiteelle ei voida antaa ratkaisevaa merkitystä esimerkiksi silloin, kun lapsi haluaa tulla sijoitetuksi korkean valvonnan asteen suljettuun vankilaan, jossa häntä ei voida pitää erillään moninkertaisista rikoksen uusijoista. *Selvää on lisäksi, että lapsen edun merkitystä ei saa sivuuttaa pelkästään sen seikan vuoksi, että soveltuvia tiloja ei ole käytössä (kursivointi tässä).*" (HE 263/2004, s. 150)

5 luvun 2 §

"Alaikäisten erillään pitämisen velvoite sisältäisi myös velvoitteen pitää alaikäinen eri osastolla kuin aikuiset vangit. Velvoitteesta voitaisiin poiketa, jos se olisi lapsen edun mukaista." (HE 263/2004, s. 152)

Perustuslakivaliokunta totesi lakiesityksestä seuraavaa.

"Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (jälj. KP-sopimus) 10 artiklan 2 ja 3 kappale sisältävät määräyksiä vapautensa menettäneiden syytettyjen henkilöiden pitämisestä erillään tuomituista ja nuorten pitämisestä erillään aikuisista. Vaikka Suomi on tehnyt varauksen yleissopimuksen määräyksiin nuorten ja aikuisten erillään pitämisestä, Suomea sitoo lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen 37 artiklan määräys, jonka mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on pidettävä erillään aikuisista, jollei ole lapsen edun mukaista menetellä toisin.

Valiokunnalla ei ole tältä kannalta huomautettavaa lakiehdotusten niistä säännöksistä, jotka koskevat alaikäisten pitämistä erillään aikuisista (1. lakiehdotuksen 4 luvun 8 §:n 2 mom. ja 5 luvun 2 § sekä 2. lakiehdotuksen 3 luvun 1 §:n 2 mom.)." (PeVL 20/2005)

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen soveltaminen

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen määräykset ovat sopimusosapuolia oikeudellisesti velvoittavia. Suomi on ollut sopimuksen osapuolena vuodesta 1991. Yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea.

Lapsen oikeuksien komitea voi antaa sopimusmääräysten soveltamisesta yleisohjeita (*general comments*), jotka antavat sisältöä sopimusmääräyksille. Komitean antamassa yleisohjeessa numero 10 (General Comment No. 10 (2007): Children's rights in juvenile justice) käsitellään sopimuksen 37 artiklan c kohtaa. Yleisohjeiden mukaan mahdollisuutta olla pitämättä alaikäiset erillään aikuisista vangeista tulee tulkita tiukasti, eikä lapsen etua tule tulkita sopimusosapuolena olevien valtioiden mukavuuden ja edun mukaisesti. Lasten erilleen sijoittamisen tulee sisältää asiantunteva henkilökunta ja suunnitelmallista, soveltuvaa toimintaa. **(1) (alaviitteet päätöksen lopussa)**

Sopimusvaltiot raportoivat määräajoin Lapsen oikeuksien komitealle. Komitea on Suomen kolmannen määräaikaisraportin käsittelyn päätteeksi vuonna 2005 suositellut, että alle 18-vuotiaat pidetään erillään aikuisista vangeista vapaudenmenetyksensä aikana (CRC/C/15/Add.272, kohta 55.)

Kansainväliset suositukset

Suosituksen luonteisten Euroopan neuvoston vankilasääntöjen (Rec (2006) 2) sääntö 35 käsittelee vangittuja lapsia ja kuuluu seuraavasti.

35.1 Jos alle 18-vuotiaita lapsia pidetään poikkeuksellisesti vangittuna aikuisille tarkoitettussa vankilassa, viranomaisten on varmistettava, että kaikille vangeille tarjolla olevien palveluiden lisäksi alaikäiset vangit voivat käyttää sosiaalisia, psykologisia ja kasvatukseen liittyviä palveluja, pääsevät uskonnolliseen ohjaukseen ja virkistytymishjelmiin tai niitä vastaaviin toimintoihin, joita yhteiskunta tarjoaa lapsille.

35.2 Jokaisen alaikäisen ja oppivelvollisuusikäisen vangin on päästävä perusopetukseen.

35.3 Vankilasta vapautuville lapsille on järjestettävä lisätukea.

35.4 Jos lapsia pidetään vangittuna vankilassa, heidät on pidettävä vankilan osassa, joka on erillään aikuisten käytössä olevasta osasta, jollei tämän katsota olevan lapsen etujen vastaista. **(2)**

Euroopan neuvoston vankilasääntöjen selityksissä (Commentary on Recommendation Rec (2006) 2) on säännön 35 osalta korostettu lasten vankilaan sijoittamisen poikkeuksellisuutta ja tarvetta pitää lapset erillään täysi-ikäisistä vangeista. Selityksissä todetaan muun muassa, että yleensä on lapsen edun mukaista pitää hänet erillään aikuisista. Tilanteissa, joissa näin ei ole, esimerkiksi sen vuoksi, että alaikäisiä vankeja on hyvin vähän, tulee huolellisesti varmistua, että alaikäiset vangit eivät ole vaarassa joutua täysi-ikäisten vankien hyväksikäytön kohteiksi. **(3)**

Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva eurooppalainen komitea (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT) on julkaisussaan *The CPT standards* (CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2009, s. 72–78) korostanut periaatetta, jonka mukaan alaikäiset vapautensa menettäneet pitää majoittaa erilleen aikuisista. Komitea katsoo, että vain poikkeuksellisissa tilanteissa, esimerkiksi pakolaisasemassa olevan lapsen ja vanhemman kyseessä ollessa, on lapsen edun mukaista majoittaa hänet tämän tietyn aikuisen kanssa. CPT:n näkemyksen mukaan kaikki rikoksen perusteella vapautensa menettäneet alaikäiset pitäisi sijoittaa erityisesti heidän ikäisilleen suunniteltuihin laitoksiin, joiden toiminnassa on otettu huomioon alaikäisten tarpeet ja joiden henkilökunta on koulutettu työskentelemään nuorten kanssa.

YK on lisäksi laatinut muun muassa seuraavia alaikäisten vapautensa menettäneiden kohteluun liittyviä suosituksia, joiden myös CPT katsoo täydentävän omia suosituksiaan (The CPT standards; CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2009, s. 72):

- Yhdistyneiden Kansakuntien nuoria koskevat oikeudenkäynnin vähimmäissäännöt (Pekingin säännöt, UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice, Beijing Rules), 1985
- Yhdistyneiden Kansakuntien säännöt vapautensa menettäneiden nuorten suojelusta (Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, Havana Rules), 1990
- Yhdistyneiden Kansakuntien nuorisoriikollisuuden ehkäisemistä koskevat säännöt (Riadinsäännöt, UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency, The Riyadh Guidelines), 1990

3.3

Saatu selvitys

Rikosseuraamusviraston mukaan alaikäisiä tutkintavankeja on jaksolla 1.10.2006–31.8.2008 ollut kunkin kuukauden ensimmäisenä päivänä 1-3, mutta 1.10.2007 kuitenkin neljä. Rangaistusta suorittavia alaikäisiä on vastaavien tilastotietojen mukaan ollut kerrallaan 0–4. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä on saatu myös tieto, jonka mukaan 1.1.2009 alle 18-vuotaita tutkintavankeja oli kolme ja rangaistusvankeja kaksi. Vastaavat luvut 1.1.2010 olivat neljä ja kuusi. Vankirakenteesta kootaan vuosittain tilasto kunakin vuonna 1.5. valinneen tilanteen mukaan. Tämän tilaston mukaan 1.5.2010 on ollut neljä alaikäistä tutkintavankia ja kolme alaikäistä vankeusvankia.

Rikosseuraamusvirasto esitti lausunnossaan muun muassa seuraavaa.

"Aluevankiloiden vastausten perusteella erillään pitovelvoite on toteutunut harvoin. Erillisiä osastoja alaikäisille ei ole. Jos alaikäisiä on useita, heidät voidaan tilanteen mukaan sijoittaa samaan selliin. Erillään pito voidaan toteuttaa lähinnä vain siten, että alaikäinen sijoitetaan suljetulle osastolle tai matkaselliin, mikä ei kuitenkaan ole yleensä hyvä ratkaisu eikä myöskään vangin toivomus. Muutamissa vankiloissa alaikäinen sijoitetaan muiden nuorten vankien kanssa samalle osastolle. Vantaan vankilassa alaikäiset miespuoliset tutkintavangit ja vangit sijoitetaan alle 21-vuotiaiden osastolle. Keravan vankilassa, johon alaikäiset alueen (miespuoliset) vankeusvangit lähtökohtaisesti pyritään sijoittamaan, alaikäiset asuvat nuoriso-osastolla, jossa muut vangit ovat pääsääntöisesti nuoria vankeja. Keravan vankilan henkilökunnalla on pitkä kokemus nuorten vankien kanssa toimimisesta.

Olosuhteet suljetuilla osastoilla eivät ole varsinkaan alaikäisille tarkoituksenmukaiset. Näillä osastoilla on yleensä erittäin vähän toimintoja. Erillään pito ei ole psyykkisesti suotavaa erityisesti silloin kun alaikäinen on rikosepäilyn tai tuomion jälkeen kriisissä. Alaikäinen ei yleensä itsekään halua olla täysin erillään. Alaikäisen erillään pitäminen ei nykyisissä laitusrakenteissa turvaa lain tarkoittamaa lapsen etua. Vankiloiden selvityksistä ilmenee myös, että yksittäisen alaikäisen vangin täydellistä eristämistä aikuisista vangeista ei välttämättä ole pidetty alaikäisen vangin edun mukaisena. Alaikäisen asuttamista ja toimintojen järjestämistä koskeva päätöksenteko vankilassa on jouduttu tekemään vähäisten vaihtoehtojen sallimissa rajoissa. Alaikäisen tarpeet otetaan kuitenkin huomioon.

Alaikäisille on tavallista tärkeämpää olla mahdollisimman lähellä kotipaikkaa, jotta yhteydenpito omaisiin olisi mahdollisimman helppoa. Tästä syystä alaikäisten vankien keskittäminen valtakunnallisesti yhteen laitokseen on ongelmallista, vaikka se palvelisi erillään pidon lisäksi myös mielekkäiden toimintojen järjestämistä.

Sijoittajayksiköiden toiminnassa nuorten vankien erityistarpeet on otettu huomioon seuraavasti:

- Sijoittajayksikössä nimetään kaikille alaikäisille vastuuhenkilö.
- Sijoitteluprosessi pyritään saamaan hoidettua mahdollisimman lyhyessä ajassa.
- Sijoittajayksikkö laatii riski- ja tarvearvion ja rangaistusajan suunnitelman pääsääntöisesti kaikista alaikäisistä vangeista. Huomioon otetaan mm. lastensuojeluviranomaisilta saadut lausunnot. Sijoituslaitos

valitaan rangaistusajan suunnitelman perusteella sen sijaan, että lapsi määrättäisiin suoraan sijoitusvankilaan ilman tarkempaa selvittelyä.

- Rangaistusajan suunnitelman yhteydessä alaikäistä kuullaan hänen etuaan koskevassa asiassa ja sijoituspäätöksessä huomioidaan hänen oma näkemyksensä mahdollisuuksien mukaan.
- Rangaistusajan suunnitelmassa huomioidaan alaikäisen asema ja alaikäisyyteen liittyvät tarpeet.
- Rangaistuksen saatua lainvoiman sijoittajayksikkö valitsee vangille soveltuvan sijoitusvankilan rangaistusajan suunnitelman perusteella ja tätä päätöstä tehtäessä otetaan huomioon alaikäisen tarpeet, kuten kotipaikan merkitys. Rangaistusajan suunnitelmassa osoitetaan, millaisia tarpeita vangilla on ja tämä on sijoitusvankilan työskentelyn lähtökohtana. Sijoituksesta ja sen edellytyksistä neuvotellaan vastaanottavan vankilan kanssa.
- Nuorten kohdalla tehdään tehostettua yhteistyötä Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa.

Vankiloissa nuorten vankien erityistarpeet on otettu huomioon seuraavasti:

- Vankiloissa pyritään lapsen kannalta parhaaseen mahdolliseen järjestelyyn niin asumisen kuin toimintojen osalta. Rangaistusta suorittavat pyritään sijoittamaan avolaitokseen tai muuhun lapselle soveltuvaan laitokseen.
- Rangaistusajan toteuttamiseen liittyen nimetään vastuuhenkilö.
- Koulutus- ja kuntoutustarpeisiin kiinnitetään erityistä huomiota.
- Lapsille nähdään tärkeäksi opettaa normaalia päiväryhmiä ja antaa mahdollisuus erityisesti liikuntaan.
- Nuorta tukevien sosiaalisten suhteiden säilyttämiseen ja vahvistamiseen kiinnitetään erityistä huomiota mm. tapaamisia omaisten kanssa järjestetään joustavasti.
- Koevapaus on mahdollinen myös alaikäisille ja sen toimintavelvoite voidaan laatia lapsen edun kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.
- Alaikäisen vapautuessa tehdään tehostettua yhteistyötä Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa.

Rikosseuraamusvirasto katsoo, että vaikka lähtökohtana on pitää lain säännöksen mukaisesti alaikäiset erillään aikuisista vangeista, tätä ei voida aina vankiloiden olosuhteet huomioon ottaen toteuttaa siten, että se tosiasiallisesti palvelisi lapsen etua. Lapsen etu pyritään kuitenkin jokaisessa yksittäistapauksessa ottamaan kokonaisvaltaisesti huomioon.

Suunnitteilla olevilla perusparannushankkeilla voidaan jossain määrin parantaa tilannetta erillään pito mahdollisuuksien osalta. Vankeinhoidon tuottavuusohjelma ja muutenkin heikko resurssitilanne ovat omiaan vaikeuttamaan alaikäisten kanssa työskentelyä, koska siinä tarvitaan huomattavasti henkilökunnan työpanosta huolehtimaan alaikäisille järjestettävistä toiminnoista. Myös alaikäisten pieni määrä ja sijoittuminen useisiin laitoksiin vaikeuttavat toimintojen järjestämistä."

3.4

Kannanotto

Yleistä

En ole tämän oman aloitteen yhteydessä tutkinut yksittäisten alaikäisten sijoittamista ja kohtelua vankilassa, vaan tarkoitukseni on ollut selvittää, kuinka alaikäisten sijoittelu ja heidän etunsa huomioon ottaminen yleisellä tasolla on toteutettu.

Lain mukaan alaikäiset tulee lähtökohtaisesti sijoittaa laitokseen, jossa heidät voidaan pitää erillään aikuisista vangeista ja erilläänpito laitoksessa tulee toteuttaa, jollei alaikäisen etu muuta vaadi.

Alaikäisille ei Suomessa ole omia rangaistuslaitoksia. Alaikäisille ei myöskään missään vankilassa ole omaa osastoa, vaan heidät majoitetaan samoille osastoille täysi-ikäisten vankien kanssa. Vantaan ja Keravan vankiloiden selvityksen mukaan alaikäiset sijoitetaan pääsääntöisesti samalle osastolle alle 21-vuotiaiden vankien kanssa ja Turun vankilan selvityksen mukaan pääsääntöisesti nuori-osastolle, jolla vangit yleensä ovat alle 25-vuotiaita. Muiden vankiloiden selvitysten mukaan edes tällainen täysi-ikäisten, mutta vielä nuorten vankien kanssa samalle osastolle sijoittaminen ei ole ollut

mahdollista. Joissakin tilanteissa alaikäisiä on ilmeisesti sijoitettu myös samaan selliin täysi-ikäisen kanssa. Eräissä vankiloissa erillään pitäminen on pyritty toteuttamaan sijoittamalla alaikäinen suljetulle osastolle, mutta tämän katsotaan selvityksissäkin olevan hänen toimintamahdollisuuksiensa ja sosiaalisten kontaktiensa kannalta huono ratkaisu.

Ennen vankeuslain ja tutkintavankeuslain voimaan tuloa voimassa oli oikeusministeriön vankeinhoito-osaston 24.2.1994 antama ohje (nro 5/011/94) alle 18-vuotiaiden kohtelusta vankilassa. Ohjeessa ja erillisessä oikeusministeriön päätöksessä lueteltiin vankilat, joihin alle 18-vuotiaita voitiin sijoittaa. Sijoittamisesta muuhun kuin päätöksessä mainittuun laitokseen päätti oikeusministeriö (sittemmin Rikosseuraamusvirasto). Nykyisen vankeuslainsäädännön tultua voimaan vankiloita, joihin alle 18-vuotiaat sijoitetaan, ei ole määritelty. Sijoittamispäätöksen tekee kunkin rikosseuraamusalueen arviointikeskus (ennen 1.1.2010 aluevankilan sijoittajayksikkö).

Laissa harkinnan perusteeksi asetettua lapsen etua, ja sitä millaisia seikkoja tulee ottaa huomioon lapsen etua arvioitaessa, ei ole vankeuslain eikä tutkintavankeuslain säännöksissä määritelty. Alaikäisten kohtelusta ei ole erillisiä säännöksiä lukuun ottamatta vankeuslain 1 luvun 5 §:n 3 momenttia ja tutkintavankeuslain vastaavan sisältöistä säännöstä, joiden mukaan vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleisohjeissa ja kansainvälisissä suosituksissa on kotimaista lainsäädäntöä tarkemmin otettu kantaa lapsen etuun vaikuttaviin seikkoihin ja alaikäisten suositeltavaan, ikätason mukaiseen kohteluun.

Edellä mainitussa, ennen vankeuslakia ja tutkintavankeuslakia voimassa olleessa ohjeessa (nro 5/011/94) oli todettu alaikäisten vankien kohtelusta ja erilläänpitovelvoitteesta muun muassa seuraavaa.

"Laitoksen henkilökunnan tulee valvoa alle 18-vuotiaan etua.

Erityisesti on huolehdittava siitä, että hänellä on ikäkautensa edellytysten ja tarpeiden mukaista toimintaa (mm, mahdollisuus oppivelvollisuuden suorittamiseen). Tästä syystä laitoksen johtajan tulee nimetä henkilökunnastaan vastuuhenkilö, jonka erityisenä velvollisuutena on alle 18-vuotiaitten vankien toimintojen järjestäminen ja heidän olosuhteistaan huolehtiminen yhteistyössä muun henkilökunnan kanssa. Tätä vastuuhenkilöä tulee kuulla järjestettäessä alle 18-vuotiaiden toimintoja yhdessä aikuisten vankien kanssa.

Laitoksen henkilökunnan on aina kussakin tapauksessa erikseen harkittava, onko alle 18-vuotiaan tarkoituksenmukaista osallistua joihinkin toimintoihin yhdessä aikuisvankien kanssa. Mikäli yksittäisessä tapauksessa katsotaan, että osallistuminen on lapsen edun mukaista, toiminnat tulee järjestää aina henkilökunnan valvonnan ja ohjauksen alaisena.

Alle 18-vuotiaan yhdessäolo vanhempien vankien kanssa ilman henkilökunnan läsnäoloa voidaan poikkeuksellisesti sallia, jos yhdessäolon voidaan arvioida olevan lapsen edun mukaista eikä siitä voida olettaa olevan seurauksena lapsen joutuminen alttiiksi haitallisille vaikutuksille.

Alle 18-vuotiaille on järjestettävä mahdollisuus tavata perheenjäseniään mahdollisimman usein."

Lapsen etu ja riittävä valvonta

Säädösten lähtökohtana olevan erilleensijoittamisvaatimuksen perusteena on lapsen turvallisuuden takaaminen ja suojelutarve. Lasten katsotaan olevan haavoittuva ryhmä, johon kohdistuu erityinen niin fyysisen kuin psyykkisenkin kaltoinkohtelun riski, jos heitä ei pidetä erossa aikuisista vangeista. Aikuisista vangeista erilleen sijoittamisen on katsottu myös vähentävän alaikäisten vankien rikosten uusimisiriskiä ja parantavan heidän mahdollisuuksiaan sijoittua yhteiskuntaan.

Alaikäisten sijoittamiskäytännön ei ennen lainmuutosta katsottu olleen sopusoinnussa lasten oikeuksien yleissopimuksen erillään pidosta asettamien velvoitteiden kanssa (HE 263/2004, s. 89) ja lakia muuttamalla pyrittiin saattamaan lainsäädäntö, ja luonnollisesti myös käytäntö, yleissopimusta vastaavaksi. Lain muutoksen yhteydessä todettiin myös, ettei lapsen edun merkitystä saa sivuuttaa pelkästään sen seikan vuoksi, että sopivia tiloja ei ole käytössä (HE 263/2004, s. 150).

Nähdäkseni alaikäisten sijoittaminen ei ole vankeuslain ja tutkintavankeuslain säätämisen myötä juurikaan muuttunut aiemmasta käytännöstä. Periaate, jonka mukaan alaikäiset on pidettävä erillään aikuisista vangeista, ei siten ole vankeuslain ja tutkintavankeuslain säätämisestä huolimatta edelleenkään toteutunut, eikä lain tavoitetta täten ole saavutettu. Lisäksi nyt, toisin kuin aiemmin, ei tiedäkseni ole määritelty, mihin vankiloihin alaikäisiä voidaan sijoittaa.

Alaikäisen erillään pitämisestä voidaan vankeuslain, tutkintavankeuslain ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan kuitenkin poiketa, jos lapsen etu vaatii sitä. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen antamaa mahdollisuutta poiketa erilleen sijoittamisesta tulee Lapsen oikeuksien komitean yleisohjeen mukaan tulkita ahtaasti. Myöskin vankeuslain ja tutkintavankeuslain lähtökohtana on mielestäni ollut, että alaikäisten ja täysi-ikäisten yhteen sijoittaminen ei voi olla säännönmukainen tai peräti ainoa ratkaisu.

Lapsen etua arvioitaessa tulee ottaa huomioon muun muassa seuraava.

Viranomaisten tulee tukea kaikkien vankien sosiaalisia suhteita laitoksen ulkopuolelle. Alaikäisten kyseessä ollessa viranomaisten velvollisuus ylläpitää näitä läheissuhteita korostuu erityisesti. Jotta yhteyksien säilyminen omaisiin ja muutoin läheisiin henkilöihin toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla, alaikäinen vanki pyritään yleensä sijoittamaan lähellä hänen kotipaikkaansa olevaan laitokseen.

Suomessa vankiloissa samaan aikaan olevien alaikäisten vankeus- ja tutkintavankien määrä on hyvin pieni. Monissa vankiloissa alaikäisiä vankeja on vain satunnaisesti, ja usein vain yksi kerrallaan. Euroopan vankilasääntöjen selityksissä tilanne, jossa vankiloissa on hyvin vähän alaikäisiä, mainitaan esimerkkinä tapauksesta, jolloin erillään pitäminen ei välttämättä ole lapsen edun mukaista. Kun alaikäisten määrä on hyvin pieni ja kun se vielä jakaantuu koko Suomen alueelle, ainakaan erillisten laitosten perustaminen alaikäisille ei voine olla ratkaisu alaikäisten erillään pitämistä koskevaan vaatimukseen.

Erillisten laitosten puuttumista ongelmallisempi kysymys on alaikäisten vankien sijoittaminen vankiloiden osastoille ja toimintoihin yhdessä täysi-ikäisten kanssa. Rikosseuraamuslaitoksessa alaikäisten sijoittamisvaihtoehdot vaikuttavat pääsääntöisesti olevan joko samalle osastolle täysi-ikäisten kanssa sijoittaminen, jolloin alaikäisillä on mahdollisuus osallistua osastolla järjestettäviin toimintoihin ja olla kanssakäymisessä muiden vankien kanssa, tai erilleen, yleensä suljetulle osastolle, sijoittaminen, jolloin heillä ei ole mahdollisuutta lainkaan osallistua toimintoihin tai toimintoja on hyvin vähän. Jälkimmäinen vaihtoehto myös estää heidän sosiaalisen kanssakäymisensä vankilan sisällä tai rajoittaa sitä voimakkaasti.

Mielestäni on hyvin ongelmallista, jos alaikäisten osalta toimintaan osallistumisen ja sosiaalisten kontaktien edellytys on täysi-ikäisten kanssa samalle osastolle sijoittaminen.

Kaikkien vankien asianmukaiseen kohteluun kuuluu, että heillä on mahdollisuus olla muiden vankien seurassa ja viettää aikaa sellin ulkopuolella erilaisissa heille hyödyllisissä ja mielekkäissä toiminnissa. Erityisen tärkeitä sosiaaliset kontaktit ja monipuoliset toimintamahdollisuudet ovat lasten kohdalla heidän kehityksensä ja hyvinvointinsa turvaamiseksi.

Vaikka alaikäisen vangin mahdollisuus sosiaalisen kanssakäymiseen vankilan sisällä on turvattava, toisaalta lapsen turvallisuus tulee varmistaa ja mahdollisuus joutua minkäänlaisen painostuksen tai hyväksikäytön uhriksi tulee estää. CPT on kannanotoissaan toistuvasti korostanut, että aikuisille tarkoitettuun laitokseen sijoitetut alaikäiset pitää aina majoittaa erilleen aikuisista, erilliseen yksikköön (must always be accommodated separately from adults, in a distinct unit). Näin todetaan muun muassa Suomeen vuonna 2008 tehtyä vierailukäyntiä koskevassa selonteossa (kohta 83). Myös Lapsen oikeuksien komitea on vaatinut Suomelta alaikäisten erilleen sijoittamista. Jos alaikäiset majoitetaan samalle osastolle täysi-ikäisten vankien kanssa, on nähdäkseni käytännössä lähes mahdotonta järjestää riittävän tehokasta valvontaa alaikäisten suojelemiseksi kaikenlaiselta uhalta, painostukselta tai väkivallalta, mikä kuitenkin on alaikäisten vankien asianmukaisen kohtelun ehdoton edellytys.

Selvityksistä ja lausunnosta syntyy vaikutelma, että alaikäisiä vankilassa sijoitettaessa pyritään kylläkin yleensä ottamaan huomioon heidän erityinen suojelutarpeensa ja muut iästä ja kehitysvaiheesta johtuvat tarpeensa. Kuten jo edellä totesin, tämä vaikuttaa kuitenkin yleensä tapahtuvan vain niissä rajoissa, mitkä kunkin (täysi-ikäisille vangeille suunnitellun) vankilan tilat ja toiminnat ovat. Rikosseuraamusviraston lausunnon mukaan alaikäisten asuttamista ja toimintojen järjestämistä koskeva päätöksenteko vankilassa on jouduttu tekemään vähäisten vaihtoehtojen sallimissa rajoissa. Epäselväksi jää, mihin toimiin, jos mihinkään, Rikosseuraamustaloksessa on ryhdytty alaikäisten kohtelua koskevien vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännösten toimeenpanemiseksi käytännössä.

Nähdäkseni lähtökohtana tulisi olla, että alaikäisillä on omat majoitustilat, joihin täysi-ikäisillä vangeilla ei ole pääsyä. Tämä ei saa tarkoittaa suljetulle osastolle sijoittamista, jos se samalla merkitsee sosiaalisen kanssakäymisen ja erilaisin toimintoihin osallistumisen estymistä tai lähes täydellistä estymistä.

Taloudellisten voimavarojen, henkilökunnan tai tilojen puute ei ole hyväksyttävä peruste sille, että joko lasten erillään pito ei toteudu tai että heidän mahdollisuutensa olla kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa ja osallistua erilaisiin toimintoihin ovat vähäiset tai niitä ei ole. Sen, että alaikäiset tulee majoittaa täysi-ikäisten vankien majoitustiloista erillisiin tiloihin, ei tule estää sitä, että heillä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja olla kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa. Erilleen majoittaminen ei saa muutoinkaan merkitä eristämisen kaltaisia olosuhteita.

Ymmärrän, että vankilat eivät ole kyenneet toteuttamaan sekä erilleen majoittamisen että riittävien ja ikäkauden tarpeet huomioon ottavien toimintojen vaatimusta. Laki ei mielestäni kuitenkaan oikeuta siihen, että alaikäiset poikkeuksetta majoitetaan samoille osastoille täysi-ikäisten kanssa. Voin yhtyä CPT:n ja Lapsen oikeuksien komitean näkemyksiin, että asiassa tulee ryhtyä toimenpiteisiin.

Muiden alaikäisten puuttuessa vankilasta kokonaan tai heidän määränsä ollessa hyvin pieni on nähdäkseni yleensä alaikäisen edun mukaista ja siten hyväksyttävä, että alaikäiselle järjestettävät toiminnot tapahtuvat valikoidusti yhdessä täysi-ikäisten kanssa.

Alaikäisten ja aikuisten yhteiset toiminnot edellyttävät, että valvonta on riittävää. Tätä on painotettu voimakkaasti myös CPT:n kannanotoissa (muun muassa vierailukäynti Suomeen vuonna 2008, selonteon kohta 83 ja vierailukäynti Portugaliin vuonna 2008, selonteon kohta 42). Korostan vielä riittävän valvonnan tärkeyttä.

Edellä erillisille osastoille majoittamisesta toteamani ei ole tarkoitus estää alaikäisen sijoittamista avolaitokseen, silloin kun se yksittäistapauksessa harkitaan hänen etunsa mukaiseksi. Korostan kuitenkin tällöinkin erillisten majoitustilojen ja riittävän valvonnan tärkeyttä.

Sijoittajyksiköiden toimintatavat

Olen selvitys- ja lausuntopyynnössäni tiedustellut, onko jollakin tavoin pyritty varmistumaan siitä, että alaikäisten erityisasema tulee riittävästi huomioiduksi sijoittajyksiköiden ja vankiloiden toiminnassa. Koska kansainvälisissä suosituksissa korostetaan alaikäisten vankien kanssa työskentelevien henkilöiden kouluttamisen ja asiantuntemuksen tarvetta, olen selvitys- ja lausuntopyynnössäni tiedustellut myös alaikäisiä vankeja käsittelevän ohjeistuksen ja koulutuksen antamista henkilökunnalle niin sijoittajyksiköissä kuin vankiloissakin, joihin alaikäisiä sijoitetaan.

Rikosseuraamusviraston lausunnossa esitetään, edellä kohdassa 3.3 kerrotuin tavoin, miten nuorten vankien erityistarpeet on otettu huomioon aluevankiloiden sijoittajyksiköiden toiminnassa. Rikosseuraamusviraston luetteloimat toimenpiteet vaikuttavan olevan kooste siitä, mitä eri sijoittajyksiköt ovat kukin omissa selvityksissään omasta toiminnastaan kertoneet. Kaikki luetellut menettelytavat eivät ilmeisesti ole käytössä kaikissa sijoittajyksiköissä eikä alaikäisten vankien osalta ymmärtääkseni siten ole yhtenäistä toimintakäytäntöä, vaan menettelytavat ovat olleet kunkin sijoittajyksikön päätettävissä. Kaikki sijoittajyksiköt eivät esimerkiksi ilmoittaneet, että alaikäisten sijoittamista ja rangaistusajansuunnitelmaa käsittelevät juuri näihin asioihin perehtyneet virkamiehet. Vain yksi sijoittajyksikkö on todennut selvityksessään, että yksikössä työskentelee lastensuojeluun perehtynyt erikoissuunnittelija.

Rikosseuraamusviraston antamassa määräyksessä 17/011/2006, Rangaistusajan ja vapauttamisen suunnitelmallinen toteuttaminen, ei erikseen mainita alaikäisiä vankeja. Rikosseuraamusviraston lausunnossa tai sijoittajyksiköiden selvityksissä ei ole esitetty, että alaikäisten sijoittamisen ja kohtelun osalta olisi muutoinkaan annettu ohjeistusta tai koulutusta.

Kaikissa sijoittajyksiköissä näyttää sinänsä olleen tiedossa velvoite toteuttaa lapsen etua sijoittamisratkaisua ja rangaistusajan suunnitelmaa tehtäessä. Vaikuttaa kuitenkin jossakin määrin sattumanvaraiselta, kuinka alaikäisten vankien asioissa sijoittajyksiköissä on toimittu ja millainen asiantuntemus ja ammattitaito lapsen edun arvioimiseksi näitä asioita hoitavilla virkamiehillä on ollut. Yhtenäisiä toimintakäytäntöjä, ohjeistusta tai koulutusta asiasta ei ilmeisesti ole ollut, vaikka pelkästään lainsäädännön perusteella on vaikea saada osviittaa, mitkä seikat lapsen etua arvioitaessa tulee ottaa huomioon ja mitkä ovat alaikäisten iästä ja kehitysvaiheesta johtuvat tarpeet, jotka lain mukaan rangaistusta täytäntöönpannassa tulee ottaa huomioon.

Aiemman viiden aluevankilan sijoittajyksikön tilalla on 1.1.2010 aloittanut kolme rikosseuraamusalueen arviointikeskusta. Mielestäni Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön on syytä selvittää, kuinka arviointikeskusten toiminnassa voidaan taata, että sijoittamispäätöstä tehtäessä ja rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa vankilaan sijoitettavan lapsen etu sekä iästä ja kehitysvaiheesta johtuvat tarpeet tulevat riittävän asiantuntevasti otetuiksi huomioon.

Vankiloiden toimintatavat

Olen selvitys- ja lausuntopyynnössäni myös vankiloiden osalta tiedustellut, onko jollakin tavoin pyritty varmistumaan siitä, että alaikäisten erityisasema tulee riittävästi huomioiduksi. Olen tiedustellut myös alaikäisiä vankeja käsittelevän ohjeistuksen ja koulutuksen antamista henkilökunnalle niissä vankiloissa, joihin alaikäisiä sijoitetaan.

Rikosseuraamusviraston lausunnossa esitetään, edellä kohdassa 3.3 kerrotuin tavoin, miten nuorten vankien erityistarpeet on otettu huomioon vankiloiden toiminnassa. Rikosseuraamusviraston luette-

loimat toimenpiteet vaikuttavat myös vankiloiden osalta olevan kooste siitä, mitä eri vankilat ovat kunkin omissa selvityksissään omasta toiminnastaan kertoneet. Kaikki luetellut menettelytavat eivät ilmeisesti ole käytössä kaikissa vankiloissa eikä alaikäisten vankien osalta ymmärtääkseni siten ole yhtenäistä toimintakäytäntöä, vaan menettelytavat ovat olleet kunkin vankilan päätettävissä.

Selvitysten perusteella vankiloissa on yleisellä tasolla tiedossa, millaisiin seikkoihin alaikäisten osalta tulisi kiinnittää huomiota, millaista toimintaa heille tulisi tarjota ja kuinka heitä muutoin tulisi kohdella heidän erityinen suojelun tarpeensa huomioon ottaen. Selvityksistä syntyy kuitenkin vaikutelma sattumanvaraisuudesta. Monen vankilan selvityksestä käy ilmi, että henkilökuntaa ei ole valmennettu tai ohjeistettu alaikäisten erityisaseman huomioimiseen. Useat vankilat kuitenkin ilmoittavat, että joillakin työntekijöillä on erityisosaamista alaikäisten suhteen ja että alaikäisille on yritetty suunnitella ja toteuttaa yksilöllisiä järjestelyjä. Eräässä selvityksessä katsottiin, ettei alaikäisiä vankeja tulisi lainkaan sijoittaa kyseiseen vankilaan.

Selvityksissä ei ole esitetty, että alaikäisiä koskeva päätöksenteko olisi jollakin tavoin ohjeistettu tai että heidän asioitaan käsittelevät aina tietyt, erityisesti alaikäisten edun huomioon ottamiseen ja alaikäisten vapauden menetykseen liittyvien ongelmien tunnistamiseen perehtyneet virkamiehet. Alaikäisiä vankeja koskeva asiantuntemus vaikuttaa vaihtelevan vankiloittain. Selvitysten perusteella Rikosseuraamusviraston lausunnossa alaikäisten kohtelusta kertomat seikat eivät kaikki toteudu kaikissa vankiloissa, vaan kullakin laitoksella on omat menettelytapansa.

Mielestäni Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön on syytä ryhtyä toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että vankiloissa alaikäisten vankien kanssa työskentelevällä henkilökunnalla on riittävä asiantuntemus lapsen edun sekä lapsen iästä ja kehitysvaiheesta johtuvien tarpeiden tunnistamiseksi ja huomioon ottamiseksi.

Muuta

Lopuksi totean, että joissakin aluevankiloiden ja vankiloiden selvityksissä todettiin Rikosseuraamusviraston alaikäisten vankien määrästä esittämien lukujen olevan suurempia kuin heidän todellinen määränsä kyseisessä aluevankilassa tai vankilassa oli ollut. En ole tarkemmin tutkinut tätä ongelmaa. Totean kuitenkin, että pidän tärkeänä paikkansa pitävien tilastotietojen saamista tutkintavankeina olevien ja vankeusrangaistusta suorittavien alaikäisten määrästä Suomessa.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä lapsen edun toteuttamisesta esittämäni käsitykset Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon toimenpiteitä varten. Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen päätöksestäni.

Pyydän Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä ilmoittamaan minulle viimeistään 30.6.2011, mihin toimenpiteisiin käsitykseni ovat antaneet aihetta.

Lähetän päätökseni tiedoksi myös oikeusministeriölle ja Rikosseuraamusalueiden arviointikeskuksille.

ALAVIITTEET:

(1) "Treatment and conditions (art. 37 (c))

Every child deprived of liberty shall be separated from adults. A child deprived of his/her liberty shall not be placed in an adult prison or other facility for adults. There is abundant evidence that the placement of children in adult prisons or jails compromises their basic safety, well-being, and their future ability to remain free of crime and to reintegrate. The permitted exception to the separation of children from adults stated in article 37 (c) of CRC, "unless it is considered in the child's best interests not to do so", should be interpreted narrowly; the child's best interests does not mean for the convenience of the States parties. States parties should establish separate facilities for children deprived of their liberty, which include distinct, child-centred staff, personnel, policies and practices."

(2) Detained children

35.1 Where exceptionally children under the age of 18 years are detained in a prison for adults the authorities shall ensure that, in addition to the services available to all prisoners, prisoners who are children have access to the social, psychological and educational services, religious care and recreational programmes or equivalents to them that are available to children in the community.

35.2 Every prisoner who is a child and is subject to compulsory education shall have access to such education.

35.3 Additional assistance shall be provided to children who are released from prison.

35.4 Where children are detained in a prison they shall be kept in a part of the prison that is separate from that used by adults unless it is considered that this is against the best interests of the child.

(3) "This rule is designed in the first instance to keep children out of prisons, which are seen as institutions for the detention of adults.

Rule 35.4 states the general principle that children should be detained separately from adults. It allows an exception for the best interests of a child. In practice, however, it will normally be in the best interests of the children to be held separately. In the rare instances where this is not the case, such as where there are very few children in the prison system at all, careful steps should be taken to ensure that children are not at risk of abuse from adult prisoners."